

sodeloval pri oblikovanju oddelkov v začetku šolskega leta na podlagi že zbranih podatkov.

Nujno bi bilo srečevanje učiteljev, ki poučujejo mladostnike s posebnimi potrebami. Povezovanje in izmenjava izkušenj bi pripomogla k osebni in strokovni rasti izvajalcev vzgojno-izobraževalnega dela, kakor tudi k boljšemu strokovnemu delu s to populacijo. Navzočnost odgovornih posameznikov z Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, Ministrstva za šolstvo, znanost in šport in Centra za poklicno izobraževanje je na srečanjih nujno potrebna. Pred nekaj leti sem že izrazila željo, da bi kdo prišel v skupino, ter videl, kako poteka izobraževanje v nižjem poklicnem programu.

Učitelje bi bilo potrebno dodatno motivirati za to delo, omogočiti bi jim bilo treba tudi izobraževanje, čeprav so še tudi taki, ki so prepričani, da imajo dovolj znanja za delo s to populacijo. Kar nekaj vprašanih je izrazilo željo po brezplačnem izobraževanju, saj ugotavljajo, da je delo iz leta v leto težje in da zahteva čedalje več angažiranosti učitelja.

Ocenjujem, da je za uspešno integracijo potrebno upoštevati individualne potrebe posameznika, zagotoviti posamezniku ustrezno strokovno pomoč, nujno sodelovanje strokovnjaka za posamezno področje (npr. defektologa), nujno povezovanje strokovnjakov v time in aktivno

sodelovanje vseh članov (npr. dogovor o načinu prilagoditve za posameznika); če se le da vključiti tudi starše, saj so le-ti lahko vir zelo pomembnih informacij o posamezniku.

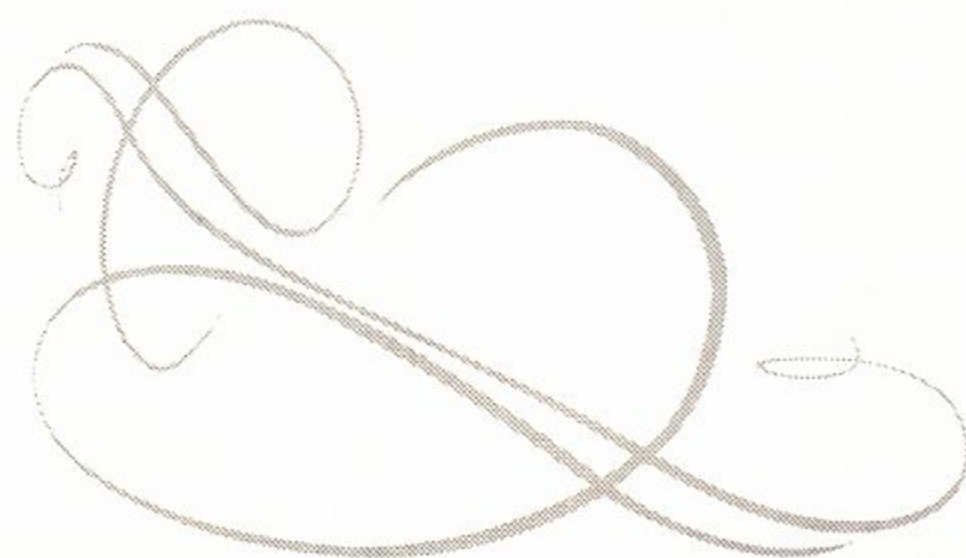
V prihodnje bo potrebno nameniti več pozornosti mladostnikom z učnimi težavami. Teh je v nižjem poklicnem izobraževanju veliko.

Uspešna integracija bo potekala le tam, kjer bo vodstvo šole imelo posluš za te otroke. Celotni učni proces mora biti naravnano tako, da upošteva načela individualizacije in diferenciacije. Zelo pomembni sta ti dva načeli pri preverjanju in ocenjevanju znanja.

Pomembno se mi tudi zdi, da se pri razporeditvi delavcev upoštevajo osebne lastnosti izvajalcev pouka. Mnenja sem, da vsak ne more učiti teh mladostnikov.

V nižjem poklicnem izobraževanju so večinoma mladostniki z najrazličnejšimi težavami (s težavami v družini, okolju, težavami v razvoju in vedenju ...). Vse to in še več dejavnikov zelo vpliva na mladostnike in tega strokovnjaki ne smemo zanemariti.

Dobra komunikacija, sodelovanje in vsestransko spoštovanje (starši, učitelji in strokovnjaki za posamezno področje) prav gotovo pozitivno vplivajo na uspešno integracijo mladostnikov s posebnimi potrebami. To pa ne velja le za nižje poklicno izobraževanje.

Marta Jenko

Srednja lesarska šola Škofja Loka

N A D A L J E V A N J E I Z O B R A Ž E V A N J A M L A D O S T N I K O V Z L A Ž J I M I M O T N J A M I V D U Š E V N E M R A Z V O J U V S R E D N J I Š O L I

V Srednji lesarski šoli v Škofji Loki že 20 let izobražujemo mladostnike s posebnimi potrebami ali natančneje, mladostnike z lažjimi motnjami v duševnem razvoju. Vsako novo šolsko obdobje prinese nekaj sprememb v nazivu in trajanju izobraževalnih programov. Sedaj veljavni program, po katerem se izobražujejo mladostniki z motnjami v duševnem razvoju se imenuje obdelovalec lesa. Sodi v sklop programov nižjega poklicnega izobraževanja in traja dve leti in pol. Kratko ga bom imenovala dveletni program.

Po uspešno zaključenem dveletnem programu, ki upošteva posebne potrebe mladostnikov z motnjami v duševnem razvoju, se nekateri dijaki vpišejo v začetni letnik triletnega programa, ki ga obiskujejo skupaj z rednimi dijaki.

V članku predstavljam izkušnje z izobraževanjem dijakov s posebnimi potrebami v triletnem programu, dileme in omejitve.

Vse ugotovitve in zaključki temeljijo na spremljanju generacij zadnjih desetih let.

Opredelitev

Mladostniki z lažjimi motnjami v duševnem razvoju v primerjavi z enako starimi vrstniki zaostajajo v intelektualnem razvoju in posledično lahko tudi v telesni motoriki, odzivanju, zaznavanju, motivaciji, vrednotenju, prilagajanju socialnim normam. Poleg naštetega so pri nekaterih dijakih z lažjim duševnim primanjkljajem opazne tudi osebnostne in vedenjske motnje. Na kratko, ti mladostniki so specifično drugačni od večine dijakov v šoli.

Vpis v program obdelovalca lesa, ki je prilagojen mladostnikom z lažjimi motnjami v duševnem razvoju

V program obdelovalca lesa se vsako leto vpiše od 12 do 20 učencev, ki so končali osnovno šolo s prilagojenim programom in so bili razvrščeni še pred vstopom osnovno šolo ali kasneje, ko so se pojavile učne ali druge težave, ki jim redna šola in starši niso bili več kos. V prvem letniku obdelovalca lesa so stari od 14 do 16 let, prihajajo večinoma z Gorenjske, posamezni dijaki iz vse Slovenije.

Uspešnost dijakov v prilagojenem programu obdelovalca lesa

Program v predvidenem času praviloma končajo vsi vpisani dijaki, če so izpolnjevali le minimalne kriterije: da so redno obiskovali pouk, pridobivali oz. ohranjali delovne navade in med poukom opravljali obveznosti po programu.

V oddelkih, kjer je največ 12 dijakov, poučujemo po metodah, ki so prilagojene tem mladostnikom. Individualni kriterij upoštevamo na vseh stopnjah učnega procesa.

Dveinpolletno izobraževanje se konča z zaključnim izpitom, ki obsega dve enoti, slovenščino in izdelavo izdelka z zagovorom.

Po končanem dveletnem izobraževanju večina dijakov zapusti šolo. Zaposlijo se predvsem tisti dijaki, ki v drugem letniku izkoristijo možnost, da opravijo praktični pouk v obratovalnicah ali podjetjih. Če so jih delodajalci spoznali za delovne, učinkovite, prilagodljive, so jih tudi zaposlili. Tisti, ki se ne znajdejo že v času izobraževanja, bodisi zaradi svoje prikrajšanosti, bodisi zaradi drugih težavnih okoliščin, pogosto ne najdejo zaposlitve. Starši teh dijakov pogosto želijo, da se vpišejo naprej v šolo. Razlogi za vpis so različni, dejstvo pa je, da so mladostniki pri nas priskrbljeni še za naslednjih nekaj let, odvisno od učne uspešnosti.

Nekateri najuspešnejši dijaki v dveletnem programu se odločijo za nadaljevanje šolanja v triletnem programu zaradi resnične želje po napredovanju v poklicni karieri. Izobražujejo se za poklic mizarja ali tapetnika. V triletni program vpišemo vse dijake, ki izpolnjujejo pogoje za vpis. Postopek vpisa za dijake s posebnimi potrebami v naši šoli vključuje tudi individualne pogovore s starši

pred vpisom. Starše seznanimo z zahtevnostjo triletnega programa, s kriteriji preverjanja in ocenjevanja, ki niso več individualizirani, z uspešnostjo dijakov preteklih generacij, z naravo učnih predmetov, pri katerih imajo dijaki največ težav (slovenski jezik, matematika, tuji jezik, konstrukcije).

Če ocenimo, da bi bil triletni program za posameznega dijaka prezahteven, nadaljnje izobraževanje odsvetujemo in naše mnenje utemeljimo. Po potrebi zberemo tudi mnenja posameznih učiteljev, ki so učili dijaka. Za odločitev staršev je pogosto zelo pomembna napoved učiteljev praktičnega pouka, ki ocenijo, ali bo posameznik čez tri leta ob upoštevanju stabilnega tempa napredovanja lahko samostojno delal z vsemi lesnoobdelovalnimi stroji.

Zelo redko se izkaže, da so bile naše napovedi preveč pesimistične. Pogosteje so starši v svoji veliki potrebi po nadaljnjem vpisu povsem nepripravljeni sprejeti drugačno mnenje učiteljev. Včasih tudi zelo slab uspeh v dveletnem programu, nezainteresiranost dijaka in slaba napoved ne odvrnejo staršev od vpisa njihovega sina v zahtevnejši program.

Po vpisu

Do leta 1996/97 so se v triletni program vpisovali le posamični dijaki z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, ki so dveletni program končali z odličnim ali prav dobrim uspehom. Že v času dveletnega šolanja so pokazali relativno dobre delovne navade, nadarjenosti za posamezna predmetna področja ali primerno ročno spretnost pri praktičnem pouku. S temi dijaki so se učitelji v prvem ocenjevalnem obdobju prvega letnika triletnega programa individualno učili. Dodatno so razlagali učno snov, izbirali naloge za domače delo, ocenjevali predvsem ustno in prilagajali preizkuse znanj. V naslednjih ocenjevalnih obdobjih so bili dijaki enakovredno vključeni v učni proces z vsemi drugimi učenci v razredu. Po prvem redovalnem obdobju ni bilo veliko nezadostnih ocen. Te so se pojavile do zaključka šolskega leta in le redko je kdo izdelal prvi letnik.

Po letu 1998 se je zaprl trg za manj storilnostno delovno silo. Število obdelovalcev lesa (prilagojeni program), ki so se vpisali v nadaljnje izobraževanje, se je povečalo na skoraj polovico generacije. Za toliko dijakov ni bilo mogoče več individualizirati pouka, ne da bi bili oškodovani dijaki, ki so se izobraževali za svoj prvi poklic, in ne da bi se znižala zahtevnostna stopnja triletnega izobraževanja. Tako so bili »prilagojeni« od prvega redovalnega obdobja naprej obravnavani enako pozorno kot vsi drugi dijaki.

Ob koncu šolskega leta smo strnili sklepno ugotovitev, da je bila odločitev obravnavanja vseh dijakov oddelku po enotnih kriterijih učinkovita. Z enotnim pristopom do vseh dijakov se je že v prvih mesecih pokazalo, da nekateri dijaki (prilagojeni program) ne bodo zmogli

slediti pouku. Nekateri dijaki, ki so prekinili s šolanjem že med letom v prvem letniku, so skupaj s starši spoznali, da v celoti ne bodo zmogli obvladovati snovi, časovnih omejitev ali čustvenih pritiskov, ki jih izzove trajni neuspeh ob trudu in trdemu šolskemu delu.

Dijaki, katerih starši so si močno želeli uspeha v triletni šoli in niso sprejeli dejstva, da njihov otrok ne zmore več, kar je že dosegel v dveletnem programu, so do zaključka šolskega leta vztrajali pri poku. Ti mladostniki so se doma učili po tri ure in več sami, s starši in inštruktorji, ocene pa so bile večinoma negativne. Ob koncu šolskega leta so nekateri opravljali celo po tri popravne izpite in so bili kljub temu neuspešni.

Uspešni so bili le posamezni dijaki (prilagoditveni program), dva ali trije iz generacije vpisanih. Značilno zanje pa je, da so bili v dveinpolletnem programu učno zelo uspešni in da so se zlahka prilagajali šolski socialni situaciji. Tudi vsi odlični v dveletnem programu niso bili nujno uspešni tudi v triletnem programu.

Napor zahtevnejšega programa so zmogli predvsem tisti posamezniki, ki so bili bistveno bolj izpostavljeni spodbudnim dejavnikom razvoja kot zaviralnim.

- Razvoj psihofizičnih funkcij je očiten v intelektualnem napredku kot sposobnost abstraktnega mišljenja in napredek ročnih spretnosti v času adolescence.
- Spodbudni dejavniki v okolju so: izdatna in kontinuirana pomoč staršev ob upoštevanju realnih zmožnosti mladostnika, urejene družinske razmere, posluš učiteljev za drugačnost, toleranca sošolcev, spodbudna družba vrstnikov.
- Samoaktivnost se kaže kot zmožnost prilagajanja novim situacijam, sposobnost odlaganja zadovoljitve, visoka stopnja samozavesti, osebna disciplina, visok nivo odgovornosti za svoj razvoj, delovne navade, natančnost, pripravljenost delati več za nižji upeh od drugih, realno samovrednotenje.

In najpomembnejše pri doseganju uspeha na višjem nivoju je dejstvo, da se velik del spodbudnih dejavnikov uskladi prav v odločilnem času od vpisa v triletni program do zaključka izobraževanja.

Večina dijakov v času dveletnega izobraževanja doživi prebujenje na posameznem nivoju zrelosti in s tem učni napredek. Uspešni v zahtevnejšem nivoju izobraževanja

pa so samo tisti mladostniki, ki jim je dano rasti na več razvojnih linijah sočasno in ki dosežejo pomembno višji nivo v trenutku, ko se morajo dokazati na storilnostnih področjih vsakdanjega življenja.

Zaviralni so vsi dejavniki, ki so nasprotni zgoraj naštetim in jih je v življenju vsakega mladostnika na pretek. Enostavno jih sprejememo, ker se jim zanje ni potrebno posebej truditi (ohranjanje slabih delovnih navad) ali se zanje sploh ne da truditi, ker gre za preproste danosti (vrednostni vzorci družine), na katere sami ne morejo vplivati.

SKLEP

Ne glede na relativno skromno uspešnost otrok lažjimi motnjami v duševnem razvoju v nadaljnjem šolanju triletnega programa je pomembno, da se preizkusijo prav vsi, ki verjamejo, da imajo možnosti za uspeh, da si bodo pridobili poklic, s katerim bodo lahko dosegli višjo kvaliteto življenja in presegli svojo prirojeno ali zgodaj pridobljeno prikrajšanost. Vsi, ki so zaradi neuspešnosti prekinili triletno šolanje, so preizkusili zadnjo mejo svoje trenutne izobraževalne sposobnosti. Iluzije o tem, kaj bi in kako bi, če bi šli naprej v šolo, so odložili in s tem so si dali možnost, da poiščejo delo, v katerem bodo zopet lahko iskali meje svojih sposobnosti in našli tisto, kar jih bo zadovoljevalo.

Pomembno načelo realnega pristopa, ki ga udejanjamo v Srednji lesarski Šoli v Škofji Loki, je opredeljeno s kriteriji minimalnih znanj. Izobraževanje za mizarja uspešno končajo vsi tisti dijaki in vajenci, ki so v procesu izobraževanja pokazali, da bodo tudi na delovnem mestu, (vsaj) minimalno sposobni samostojno in varno opravljati svoj poklic. Zaradi tega načela je odnos strokovnih delavcev šole do otrok in staršev profesionalno in človeško določen.

Žal so storilnostna prizadevanja delodajalcev pogosto pred socialnimi in človeškimi prizadevanji. Mladostniki, ki so končali dveinpolletno srednje izobraževanje in v prvem letu po zaključku šole ne najdejo zaposlitve, ostanejo pogosto doma. Socialno izolirani, odvisni od svojih staršev in denarne pomoči.

